

وزارت علوم، تحقیقات و فناوری

مؤسسه آموزش عالی باختر ایلام
غیرانتفاعی — غیردولتی

مؤسسه آموزش عالی باختر ایلام

پایان نامه کارشناسی ارشد در رشته ی الهیات (علوم قرآن و حدیث)

اعتماد آفرینی و راهکارهای گسترش آن در قرآن و روایات ائمه معصومین (ع)

توسط:

زینب گل خرمی

استاد راهنما:

دکتر سهراب مروتی

استاد مشاور:

دکتر نرگس شکریگی

بهمن ماه ۱۳۹۵

به نام خدا

تأییدیه اعضای کمیته دفاع پایان نامه

اعتماد آفرینی و راهکارهای گسترش آن در قرآن و روایات ائمه معصومین (ع)

توسط

زینب گل خرمی

پایان نامه ارائه شده به تحصیلات تکمیلی مؤسسه به عنوان بخشی از فعالیت‌های تحصیلات لازم
برای اخذ درجه کارشناسی ارشد

در رشته‌ی

الهیات

از مؤسسه آموزش عالی باختر ایلام

در تاریخ ۱۳۹۵/۱۱/۲۷ توسط هیأت داوران زیر ارزیابی و با درجه بسیار خوب به
تصویب نهایی رسید.

دکتر سهراب مروتی استاد گروه الهیات (راهنما).....
دکتر نرگس شکریگی استادیار گروه علوم قرآن و حدیث (مشاور).....
دکتر فرحناز وحیدنیا استادیار گروه علوم قرآن و حدیث (داور).....

بهمن ماه ۱۳۹۵

اظهار نامه دانشجو

موضوع پایان نامه : اعتماد آفرینی و راهکارهای گسترش آن در قرآن و روایات ائمه
معصومین (ع)

استاد راهنما: دکتر سهراب مروتی

نام دانشجو: زینب

شماره دانشجوئی:

این جانب دانشجوی دوره کارشناسی ارشد رشته الهیات گرایش علوم حدیث مؤسسه آموزش عالی باختر ایلام/ دانشکده الهیات گواهی می‌نمایم که تحقیقات ارائه شده در این پایان نامه توسط شخص این جانب انجام شده و صحت و اصالت مطالب نگارش شده مورد تأیید می‌باشد، و در موارد استفاده از کار دیگر محققان به مرجع مورد استفاده اشاره شده است. بعلاوه گواهی می‌نمایم که مطالب مندرج در پایان نامه تاکنون برای دریافت هیچ نوع مدرک یا امتیازی توسط این جانب یا فرد دیگری در هیچ جا ارائه نشده است و در تدوین متن پایان نامه چارچوب (فرمت) مصوب مؤسسه را بطور کامل رعایت کرده‌ام.

امضاء دانشجو:
تاریخ: ۲۲ / ۳ / ۹۲

فرم حق طبع و نشر و مالکیت نتایج

۱- حق چاپ و تکثیر این پایان نامه متعلق به نویسنده آن می باشد. هرگونه کپی برداری بصورت کل پایان نامه یا بخشی از آن تنها باموافقت نویسنده یا کتابخانه دانشگاه می باشد.

۲- کلیه حقوق معنوی این اثر متعلق به مؤسسه آموزش عالی باختر ایلام می باشد و بدون اجازه کتبی دانشگاه به شخص ثالث قابل واگذاری نیست. همچنین استفاده از اطلاعات و نتایج موجود در پایان نامه بدون ذکر مرجع مجاز نمی باشد.

نام و نام خانوادگی دانشجو: زینب گل خرمی

نام و نام خانوادگی نماینده تحصیلات تکمیلی: جناب آقای درویشی

تاریخ و امضاء
۹۴، ۵، ۲۲
تاریخ و امضاء

تقدیم بہ:
خدائی کہ آفرید

جهان را، انسان را، عقل را، علم را، معرفت را، عشق را
و بہ کسانی کہ عشقشان را در وجودم دمید.
گاہی بیایم و احوالشان را بپرسم...

پاسگذاری:

پاس بی کران پروردگار یکتا را که، هستی مان بخشد و به طریق علم و دانش، رهنمونان شد و به، هم نشینی رحمدان علم و دانش
مفتخرمان نمود و خوشه چینی از علم و معرفت را روزیمان ساخت. نمی توانم معنایی بالاتر از تقدیر و شکر بر زبانم جاری
سازم و پاس خود را در وصف استادان خویش آشکار نمایم، که هر چه کویم و سیرایم، کم گفته ام. بسی شایسته است از
استاد فرزینیه و فرزانه جناب آقای دکتر سهراب مروتی و استاد مشاور سرکار خانم دکتر زکریا شکر بیگی که بار آسمانی های کار
ساز و سازنده مرا در انجام این رساله یاری دادند، تقدیر و شکر نمایم.

چکیده

شکل گیری هرگونه رابطه‌ای بدون وجود اعتماد ناممکن است بی‌تردید رشد بشریت و اکثر دستاوردهایی که داشته در سایه اعتماد تحقق می‌یابد وجود اعتماد در دوستی‌ها، خانواده‌ها، سازمان‌ها و در جامعه ضروری می‌باشد و نقش مهمی در سیاست و اقتصاد دارد آموزهای دینی مهمترین نقش را در شکل گیری اعتماد در بین افراد ایفا می‌کنند صداقت، وفای به عهد، حسن ظن و... سطح اعتماد بین افراد را بالا می‌برد و دروغ، خیانت، پیمان شکنی به پیکره اعتماد آسیب می‌زند و بی اعتمادی را در بین افراد جامعه گسترش می‌دهند هدف از این پژوهش تبیین مفهوم اعتماد و بررسی الگوهایی که در جامعه اسلامی برای همه مردم قابل اعتماد می‌باشند یعنی اعتماد به خداوند و اعتماد به پیامبران الهی، اعتماد به تعالیم کتب آسمانی، اعتماد به مومنین می‌باشد و همچنین مولفه‌های اعتماد آفرینی که دین اسلام در حوزه اجتماع، اقتصاد و سیاست برای جامعه اسلامی وضع نموده است دین مبین اسلام راهکارهای برای گسترش اعتماد مطرح نموده که انجام و رعایت آنها تاثیر مثبتی بر روی فرد و اجتماع می‌گذارد در این تحقیق گردآوری اطلاعات به روش کتابخانه‌ای بوده است و با استفاده از تکنیک تحلیل محتوا، اطلاعات و داده‌های گردآوری شده مورد بررسی و تجزیه و تحلیل قرار گرفته است. اصلی‌ترین سؤالات این تحقیق بررسی نگرش و مفهوم فکری قرآن و روایات و احادیث ائمه معصومین به مفهوم اعتماد و راهکارهای اعتماد آفرینی و مؤلفه‌های اعتماد آفرین می‌باشد. مهمترین مؤلفه دین اسلام برای اعتماد آفرینی، مشارکت می‌باشد که مشارکت اجتماعی شامل شورا، تعاون، وفای به عهد، حسن ظن، انفاق، قرض الحسنه، معاملات اسلامی، وفای به عقود، ولایت و سرپرستی، وحدت و امنیت همگی زمینه اعتماد آفرینی را فراهم می‌سازد.

کلمات کلیدی: اعتماد - اعتماد آفرینی - ارتباط اجتماعی - جامعه اسلامی

فصل اول: کلیات تحقیق

۱-۱- مقدمه.....	۲
۲-۱- شرح و بیان مسئله پژوهشی.....	۲
۳-۱- ضرورت و اهمیت موضوع تحقیق.....	۳
۴-۱- پیشینه تحقیق.....	۴
۵-۱- سوالات تحقیق.....	۵
۱-۵-۱- سؤال اصلی.....	۵
۲-۵-۱- سؤالات فرعی.....	۵
۶-۱- اهداف تحقیق.....	۶
۱-۶-۱- هدف اصلی.....	۶
۲-۶-۱- اهداف فرعی.....	۶
۷-۱- روش تحقیق.....	۶

فصل دوم: مفهوم شناسی اعتماد افرینی و ابعاد اعتماد

۱-۲- مفهوم شناسی.....	۸
۱-۱-۲- تعریف لغوی اعتماد.....	۸
۲-۱-۲- مفهوم اصطلاحی اعتماد.....	۸
۱-۲-۱-۲- مفهوم اعتماد در اصطلاح درون دینی.....	۸
۲-۲-۱-۲- مفهوم اعتماد در اصطلاح برون دینی.....	۹
۲-۲- ابعاد اعتماد در دین اسلام.....	۱۰
۱-۲-۲- اعتماد به خدا.....	۱۱
۱-۲-۲- اعتماد به پیامبران.....	۱۳
۳-۲-۲- اعتماد به کتب آسمانی.....	۱۴
۴-۲-۲- اعتماد به مؤمنین.....	۱۶

فصل سوم: مؤلفه‌های اعتماد آفرینی

۱۹	۱-۳- مؤلفه‌های اجتماعی.....
۱۹	۱-۱-۳- تعاون.....
۲۰	۱-۳-۲- مشورت.....
۲۱	۱-۳-۳- حسن ظن.....
۲۳	۱-۳-۴- وفای به عهد.....
۲۴	۲-۳- مؤلفه‌های اقتصادی.....
۲۵	۱-۲-۳- انفاق.....
۲۷	۲-۳-۲- معاملات اسلامی.....
۲۷	۲-۳-۳- قرض الحسنه.....
۲۹	۲-۳-۴- وفای به عقود.....
۳۰	۳-۳- مؤلفه‌های سیاسی.....
۳۰	۱-۳-۳- ولایت و سرپرستی.....
۳۵	۲-۳-۳- وحدت عمومی.....
۳۶	۳-۳-۳- امنیت عمومی.....

فصل چهارم: راهکارهای گسترش اعتماد آفرینی

۳۹	۱-۴- راهکارهای اجتماعی و اعتقادی.....
۳۹	۱-۱-۴- اصل دین‌مداری و تقوی محوری.....
۴۰	۲-۱-۴- اصل خیر خواهی.....
۴۱	۳-۱-۴- اصل رازداری و حفظ حریم خصوصی.....
۴۳	۴-۱-۴- اصل گشاده رویی و حسن خلق.....
۴۴	۵-۱-۴- اصل صداقت و امانتداری.....
۴۵	۲-۴- راهکارهای اقتصادی.....
۴۵	۱-۲-۴- اصل مواسات اقتصادی.....
۴۷	۲-۲-۴- اصل فساد ستیزی اقتصادی.....

فهرست مطالب

عنوان	صفحه
۱-۲-۲-۴- مبارزه با گران فروشی و کم فروشی.....	۴۷
۲-۲-۲-۴- منع و مبارزه با رباخواری.....	۴۸
۳-۲-۲-۴- منع و مبارزه با رشوه خواری.....	۴۸
۳-۴- راهکارهای سیاسی.....	۴۹
۱-۳-۴- اصل پیامد اندیشی و آینده نگری.....	۴۹
۲-۳-۴- اصل قانون مداری.....	۵۰
۳-۳-۴- اصل مسئولیت پذیری.....	۵۱
۴-۳-۴- اصل شفاف سازی.....	۵۲

فصل پنجم: آثار فردی و اجتماعی اعتماد آفرینی

۱-۵- آثار فردی.....	۵۵
۱-۱-۵- امید.....	۵۵
۲-۱-۵- آرامش.....	۵۵
۳-۱-۵- شادی.....	۵۶
۲-۵- آثار اجتماعی.....	۵۶
۱-۲-۵- تقویت شبکه ارتباطات بین فردی.....	۵۶
۲-۲-۵- هنجارگرایی و پابندی به ارزش‌ها.....	۵۷
۳-۲-۵- مشارکت در تصمیم گیری کلان.....	۵۸
۴-۲-۵- محبوبیت و مقبولیت اجتماعی.....	۵۸
نتیجه گیری نهایی.....	۶۰
منابع و مراجع.....	۶۱

فصل اول

کلیات تحقیق

۱-۱- مقدمه

انسان دارای دو ویژگی مادی و معنوی می‌باشد در عین اجتماعی بودن نیاز به آن دارد که بقای خود را در اجتماع حفظ نماید بعد معنوی ضامن اجتماعی بودن افراد در اجتماع است و لازمه آن اعتماد متقابل در روابط و تعاملات اجتماعی است که از حقیقت ایمان سرچشمه می‌گیرد اعتماد در حقیقت تکیه گاهی برای افراد می‌باشد اگر این تکیه گاه بین انسان و خدایش باشد یعنی اعتماد بخدا داشته چون خدا را خیر مطلق می‌بیند هیچ گاه دچار یأس و ناامیدی نمی‌گردد و اگر اعتماد به جامعه که در آن زندگی می‌کند داشته باشد منجر به بروز همدلی و مشارکت و نوع دوستی در فضای جامعه می‌گردد و اگر به خود اعتماد داشته باشد توانایی‌های خود را شناخته و به موفقیت‌های فردی و اجتماعی نائل می‌گردد با نگاهی به مؤلفه‌های اعتماد آفرین در آموزه‌های دینی می‌بینیم که همه آنها در مشارکتهای جمعی تحقق پیدا می‌کنند که موجب همدلی و نوع دوستی در بین افراد جامعه اسلامی می‌شود و به گسترش ارتباطات و تعاملات اجتماعی کمک می‌کند.

همچنین راهکارهای که آموزه‌های دینی برای گسترش اعتماد در جامعه ارائه نموده‌اند تاکید به مشارکت و همکاری افراد برای جلب اعتماد همدیگر دارند از آنچه که در این مقدمه ذکر شد به خوبی این نکته به اثبات می‌رسد اعتمادی که بر اساس آموزه‌های دینی باشد آثار مثبت فردی و اجتماعی را برای افراد جامعه به همراه دارد که نتیجه آنها گسترش ارتباطات و تعاملات اجتماعی بر پایه رعایت آموزه‌های دینی می‌باشد.

۱-۲- شرح و بیان مسئله پژوهشی

اعتماد پدیده‌ای است که برای به وجود آمدن آن زمانی طولانی باید سپری شود و مرور زمان موجب افزایش سطح اعتماد می‌گردد اما همین اعتماد به راحتی می‌تواند در یک لحظه از بین برود و دستیابی مجدد به آن کاری مشکل و شاید غیرممکن باشد.

در سوره‌ی حجر آیه‌ی ۵۱ «وَنَبِّئُهُمْ عَنْ ضَيْفِ إِبْرَاهِيمَ» هنگامی که فرشتگان به صورت ناشناس برای نابودی قوم لوط (ع) به سوی ابراهیم (ع) فرستادیم در دل ابراهیم دلهره و اضطراب شدیدی به وجود آمد ولی پس از دریافت بشارت به آنها اعتماد کرده و باب گفتگو با آنها آغاز گردید پیامبر اکرم (ص) دو نعمت گمشده و فراموش شده‌ی انسانها را سلامتی و امنیت معرفی می‌نماید احساس ناامنی از بی‌اعتمادی نشأت می‌گیرد که باعث افزایش آسیب در ارتباطات مستقیم می‌گردد امنیت موردنظر در اسلام ایجاد آرامش در جامعه می‌باشد نه آسایش چون جامعه اسلامی به امنیت روانی نیازمند است.

از آنجا که انسان موجودی اجتماعی است و یک نوع احساس همبستگی به هموعانش دارد و واقعیت‌های محیطی مثل تبعیض، بی‌عدالتی، خشونت، جنایت باعث می‌شود که انسان نگاه و بینشش به جامعه تغییر کرده و موج بی‌اعتمادی به افراد در نهادش رخنه کند باعث می‌شود فرد کمتر با دیگران ارتباط برقرار کند و کم‌کم به انزوا کشیده شود. انسان تنها دچار یأس و اشتباهات زیادی در زندگی می‌گردد چون نمی‌تواند از عقل و تجربه

دیگران استفاده نماید. امام علی (علیه السلام) می‌فرماید: «الْطَّمَانِيْنَه عَلٰی كُلِّ اَحَدٍ قَبْلَ الْاِخْتِيَارِ عَجَزٌ» پیش از آزمایش هر کسی اعتماد کردن به او از کوه خردی می‌باشد (دشتی، ۱۳۷۹، ح ۳۸۴)

در دنیای امروز و با پیشرفت سریع دیجیتال در جوامع امروزی و گسترده شدن وسائل ارتباط جمعی این سؤال پیش می‌آید که آیا می‌توان به افراد اعتماد نمود. رسیدن به شناختی معقول در مورد افراد و تعیین حدود و مرزها برای ایجاد یک ارتباط خوب و سازنده چگونه امکان پذیر می‌باشد دین مبین اسلام که جامع کامل و متعالی می‌باشد پایه و اساس هرگونه پیشرفت مادی و معنوی را در اجتماع اعتماد متقابل برخاسته از صدق و راستی می‌داند.

طی بررسی‌هایی که انجام شده در زمینه اعتمادآفرینی و راهکارهای گسترش آن در حوزه‌های اقتصادی و سیاسی راهکارهایی ارائه شده است در حوزه‌ی دین هم راهکارهایی بیان گردیده لذا در تحقیق حاضر بر آنیم که معنا و مؤلفه‌های آن را بیان نموده و راهکارهای گسترش اعتمادآفرینی را در قرآن و احادیث پیامبر (ص) و ائمه معصومین (ع) و آثار فردی واجتماعی آن را در جامعه ارائه نماییم.

۱-۳- ضرورت و اهمیت موضوع تحقیق

ارتباط و معاشرت با دیگران در هر زمینه‌ای نیازمند اعتماد متقابل می‌باشد. در آموزه‌های دینی ما مسلمانان مسئله اعتماد را یک عامل تأثیرگذار در روابط اجتماعی می‌دانند و به آثار اجتماعی آن توجه بسیاری گردیده است چون ریشه اعتماد کردن به شخص از رفتارهای دینی او نشأت می‌گیرد. اعتماد در گسترش و انسجام روابط اجتماعی تأثیر می‌گذارد و در راستای این انسجام اموری پسندیده از قبیل محبت و مودت، همدلی و همدردی، امنیت و آرامش، جلب محبت مردم که نتیجه اش گسترش فرهنگ دینی است رواج پیدا می‌کند.

وجود موج بی‌اعتمادی در جامعه باعث پیدایش آسیب‌های فردی و اجتماعی می‌گردد از قبیل خشونت، کدورت، نااملائیات، قساوت قلب و در نهایت منجر به ضعف ایمان و باورهای دینی می‌گردد. از نظر اسلام به افرادی که به خدا و روز آخرت ایمان ندارند نمی‌توان اعتماد نمود چون این گونه اشخاص از انجام هر گونه گناه که جامعه اسلامی را به سوی تباهی می‌کشد ابائی ندارند. همان طوری که در عصر حاضر و با بررسی رفتار افراد شاهد آن هستیم که بیشترین اشخاصی که متوجه آسیب‌های مالی و جانی و یا هتک حرمت شده‌اند ناشی از اعتماد یا عدم اعتماد به دیگران بوده است.

۱-۴- پیشینه تحقیق

بدلیل جدید بودن موضوع، پیشینه تحقیق در بررسی‌های به عمل آمده با موضوع اعتمادآفرینی و راهکارهای گسترش آن در قرآن و حدیث هیچ تالیف و اثری در حوزه دینی مشاهده نشد اما با بررسی واژگان کلیدی نتایج زیر بدست آمد جدیدترین کتاب، کتاب دکتر مروتی و دکتر شکرپیگی در سال ۱۳۹۴ با عنوان روش شناسی گفتار مطلوب در قرآن و حدیث تالیف نموده‌اند که در فصل دوم آن اعتماد آفرینی را به عنوان مهمترین عامل ارتباط مطلوب و اثر بخش دانسته‌اند و عناصر اعتماد آفرین را در کلام مورد بررسی قرار داده اندمهمترین نقطه قوت کتاب ارائه مولفه‌های اعتماد آفرین در بطن آموزه‌های دینی بوده و بحث پیرامون اعتماد آفرینی از محور قرآن و احادیث خارج نشده است دومین کتابی که مورد بررسی قرار گرفت کتاب حسن یوسف زاده که در سال ۱۳۹۰ تحت عنوان اسلام، نظم و انضباط اجتماعی تألیف گردیده که در فصل چهارم کتاب اعتماد را به عنوان یک عامل ایجاد نظم در جامعه معرفی نموده است و آن را مسئله مهمی دانسته که در مطالعات اجتماعی و سیاسی از آن غافل مانده‌اند مولف معتقد است که اعتماد عامل اصلی کاهش جرایم و افزایش انسجام اجتماعی و تعاون که دین اسلام بر آن تأکید دارد میباشدمسعود چلبی در سال ۱۳۷۵ کتاب جامعه شناسی نظم را تألیف نموده و معتقد است که اعتماد ریشه در وابستگیهای عاطفی داردهر گاه عواطف بتوانند زمینه رشد یافته اعتماد ایجاد و تقویت می‌شود که این نظر فقط برای جوامع سنتی امکان دارد.

مفالات ارائه شده در این زمینه مقاله خانم ها (نجمه حسینی، عفت عباسی در پاییز ۱۳۹۲ راهکارهای نهادینه کردن اخلاق حرفه‌ای در سازمانها از دیدگاه آموزه‌های دینی) این پژوهش با هدف ارائه راهکارهایی جهت نهادینه کردن اخلاق حرفه‌ای در سازمانها از دیدگاه آموزه‌های دینی انجام شده است. یافته‌ها حاکی از آن است که به‌کارگیری نیروی انسانی مقید به رعایت اخلاقیات و قانون در سازمانها، آموزش عملی اخلاق توسط کارکنان مقید و پایبند به رعایت اخلاقیات و قانون، و در نهایت، تدوین منشور اخلاقی برای سازمانها، از جمله راهکارهای نهادینه کردن اخلاق حرفه‌ای در سازمانها می‌باشند.

دومین مقاله از (بلال پناهی ۱۳۹۲ اعتماد و اعتماد سازی در سازمان، ؛ در زمان معاصر، که روحیه بدگمانی و سوءظن روحیه بر بیشتر مدیران حاکم است، متأسفانه، تعداد کمی از سازمانها می‌توانند به کیفیت مطلوب تیمی، همکاری و اعتماد در فرهنگهایشان ببالند. مقاله درصدد بیان این امر است که تجربه اعتماد با کنش متقابل ارزشها، نگرشها و حالتها و دیدگاه احساسات افراد تعیین شود.

سومین مقاله از (زهره اسماعیلی طرزی و همکاران: ۱۳۹۱ رابطه هوش اخلاقی با میزان اعتمادآفرینی مدیران) ؛ پیچیده‌تر شدن روزافزون سازمانها و افزایش کارهای غیراخلاقی، غیرمنصفانه و غیرمسئولانه در محیط‌های کاری توجه مدیران را به بحث‌های اعتمادآفرینی که مبرم‌ترین نیاز سازمان هاست و همچنین هوش اخلاقی که می‌تواند مرز بین نودوستی و خودپرستی را خوب توصیف کند، معطوف ساخته است.

رهبران با داشتن هوش اخلاقی می‌توانند اعتماد ایجاد کنند که این امر موجب بهبود سودآوری و مزیت رقابتی در سازمان و اطمینان خاطر در کسب و کار می‌شود. جدیدترین پایان نامه از (آقایان مجتبی اسکندری و سید ابوالفضل موسوی، ۱۳۹۰ بررسی مفهوم اعتماد در اندیشه شهید مطهری و کاربرد آن در مدیریت سازمان ها) در این پژوهش سعی شده از اندیشه‌های شهید مطهری که خاستگاه دینی دارند در مدیریت سازمانها استفاده نمایند نقطه قوت این پژوهش استفاده آموزه‌های دینی و اندیشه متفکر اسلامی اما نقطه ضعف آن اشاره تیر وار به مؤلفه‌ها بوده است (رضا دهقان زاده در سال ۱۳۹۰ به بررسی اعتماد اجتماعی با طرح مستمری بگیران) پرداخته است احساس تبعیض، اعتماد به نهادهای دولتی امنیت اجتماعی را پایبندی به دین، اعتماد رسانه ها، و تصور فرد از دینداری مسئولان را مورد مطالعه قرار داده است نقاط قوت پایان نامه تاثیر امنیت و رابطه آن را با اعتماد بطور کامل مورد بررسی قرار داده و نقطه ضعفش استفاده نکردن از نظریات اندیشمندان اسلامی همچنین (غلام رضا غفاری در سال ۱۳۸۳ به بررسی اعتماد اجتماعی در ایران) پرداخته و پیمایش ارزشها و نگرش‌های ایرانیان نسبت به هم پرداخته که اینگونه پژوهش‌ها را چون به تحلیل یافته‌ها در محدوده خاص انجام گرفته اما به همه ایرانیان تعمیم داده است

۱-۵- سوالات تحقیق

۱-۵-۱- سؤال اصلی

راهکارهایی اعتماد آفرینی در قرآن و حدیث

۱-۵-۲- سؤالات فرعی

- ۱- مفهوم اعتماد آفرینی در قرآن و حدیث چیست؟
- ۲- اعتماد آفرینی در قرآن و حدیث چه مؤلفه‌هایی دارد؟
- ۳- راهکارهای اعتماد آفرینی در قرآن و حدیث کدامند؟
- ۴- شناخت آثار فردی و اجتماعی اعتماد آفرینی در قرآن و حدیث چیست؟

۱-۶- اهداف تحقیق

۱-۶-۱- هدف اصلی

شناخت راهکارهای اعتماد آفرینی در قرآن و حدیث

۱-۶-۲- اهداف فرعی

۱- شناخت یا تبیین مفهوم اعتماد آفرینی در قرآن و حدیث

۲- شناخت مؤلفه‌های اعتماد آفرینی در قرآن و حدیث

۳- شناخت راهکارهای اعتماد آفرینی در قرآن و حدیث

۴- آثار فردی و اجتماعی اعتماد آفرینی در قرآن و حدیث

۱-۷- روش تحقیق

روش جمع آوری اطلاعات در این پژوهش کتابخانه‌ای بوده و به شیوه‌ی توصیفی - تحلیلی صورت گرفته است که بهترین روش مطالعاتی برای بررسی اطلاعات گذشته می‌باشد.

مطالب در این شیوه از کتابها و مقالات و تحقیق‌های قبلی که با موضوع ارتباط دارند بیان می‌شوند نخستین گام با تهیه فیش‌هایی که از مهمترین مطالب مرتبط با موضوع پژوهش می‌باشد شروع می‌شود. و با جمع آوری مطالب و کتب و مقالات مختلف مراحل بعدی پژوهش را به سرانجام خواهند رساند.

فصل دوم

مفهوم شناسی اعتماد افرینی و ابعاد اعتماد

۲-۱- مفهوم شناسی

۲-۱-۱- تعریف لغوی اعتماد

در منتهی الارب فی لغه العرب اعتماد مصدر باب افتعال از ریشه «اعتمد» است «اعتمدت علیه» یعنی بر او تکیه کردم و اعتمدت علیه فی کذا یعنی فلان کار را به او سپردم (صفی پوری، ۱۳۸۹، ج ۳ و ۴، ص ۸۷) و همچنین در کتاب معارف و معاریف اعتماد را به تکیه و اعتبار و اعتماد به کسی کردن معنا شده است (دشتی، ۱۳۸۵، ج ۱، ص ۴۳) و در فرهنگ بزرگ جامعه نوین (عربی به فارسی) امانه، لایحه، امین، ائتمان و استئمان را به اعتماد و وثوق و اطمینان معنا نموده است (معلوف، ۱۳۷۵، ج ۱، ص ۵۳).

همچنین ابن منظور اعتماد را به معنای توکل دانسته و این واژه را با حرف جاره علی متعدی نموده که منظور از توکل علی را اعتماد کردن و تکیه کردن به دیگری دانسته است. (ابن منظور، ۱۴۱۴، ۵، ص) و نیز در مفردات راغب و تَفْتُُّ به را مترادف کلمه اعتمدت علیه دانسته یعنی اعتماد و تکیه کردن - متکی شدن کاری را بی گمان به او سپردن (راغب، ۱۴۲۰، ص ۸۲۲) در فرهنگ‌های فارسی اعتماد را مترادف با تکیه کردن و گذاشتن کار به کسی، اطمینان، وثوق، باور و اعتقاد بکار گرفته می‌شود (عمید، ۱۳۶۹، ج ۱، ص ۲۰۱) با نگاهی به فرهنگ لغت فارسی و عربی می‌بینیم که اعتماد را (امین، اطمینان، امن، آرامش، توکل، اتکا، رکون و واگذاری به غیر و تکیه کردن) معنا نموده اند.

۲-۱-۲- مفهوم اصطلاحی اعتماد

ارائه تعریف جامع و کاملی از مفهوم اعتماد با وجود مترادف‌های بسیاری که دارد کار ساده‌ای نیست. در قرآن هیچگاه لفظ اعتماد ذکر نشده است و همیشه از مترادف‌های آن (آمن، اطمئن، تطمئن، توکل، امین) معنای مورد نظر برگرفته شده است اعتماد یک امر تجربی است که در بستر زمان و طی شناخت حاصل می‌گردد و آموزه‌های دینی در تقویت آن مؤثر می‌باشند لذا به بررسی مفهوم اعتماد در اصطلاح درون دینی و برون دینی می‌پردازیم.

۲-۱-۲-۱- مفهوم اعتماد در اصطلاح درون دینی

در قرآن و روایات کلمه اعتماد را با مترادف‌های آن ذکر نموده‌اند آن جا که تنها تکیه گاه انسان مؤمن خداوند تبارک و تعالی است برای اعتماد لفظ (تطمئن) آمده است «الا به ذکر الله تطمئن القلوب» (سوره رعد/۲۸) و تنها با یاد خداست که دلها آرامش می‌گیرند. پس تکیه گاه، خداوند متعال است که امنیت و آرامش مطلق انسان می‌باشد.

استاد مطهری در کتاب انسان کامل اینگونه می‌فرماید:

یکی از اسماء خداوند متعال مؤمن است یعنی بخشنده امنیت. (رازینی، ۱۳۸۶، ص ۲۷)

خدا مؤمن است یعنی اوست که به بندگان خود امنیت می‌دهد یعنی اگر بنده‌ای ایمان بیاورد، اگر بنده‌ای ذاکر او باشد و با او پیوند برقرار کند یک امان و اطمینان قلبی پیدا می‌کند که دیگر هیچ قدرتی نمی‌تواند او را متزلزل کند وقتی به کسی می‌گوییم مؤمن، یعنی "صَارَ ذَا اَمْنٍ" (مطهری، ۱۳۸۸، ص ۳۵). (اَمْن، آمن و اطمئن و امین) به معنای اطمینان و آرامش در مقابل خوف و ترس آمده است زیر اعتماد همراه با آرامش و اطمینان است و عدم اعتماد سلب آرامش را به همراه دارد و «ابلقم رسالات ربی وان لکم ناصح امین» (اعراف ۶۸) و من پیامهای پروردگارتان را به شما ابلاغ می‌کنم و خیر خواه و مورد اعتماد برای شما هستم.

هنگامی که اعتماد را به توکل معنا می‌کنند یعنی تنها و تنها به خدا توکل داشته باش. انسان مؤمن چون آرامش و امنیت خود را نزد باری تعالی بدست می‌آورد پس او را سرچشمه خیر خود و عامل رسیدن به اهداف و تکامل‌های خود می‌داند سپس به خداوند توکل می‌کند «وَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ وَكَفَى بِاللَّهِ وَكِيلًا» (احزاب ۳) و بر خدا توکل کن و همین بس که خداوند حافظ و تکیه گاه انسان می‌باشد اگر هزار دشمن قصد هلاکت تو را دارند چون من دوست و یاور توام از دشمنان باکی نداشته باش گرچه مخاطب در این آیه شخص پیامبر است ولی پیداست دستوری است برای همه مؤمنان و همه مسلمانان جهان، نسخه‌ای است نجات بخش و معجونی است حیات آفرین برای هر عصر و هر زمان (طبرسی، ۱۳۷۹، ج ۸، ص ۳۲۵)

امام علی علیه السلام اعتماد را مرتبه‌ای بالاتر از توکل دانسته و می‌فرماید: «مَنْ وَتَّقَى بِاللَّهِ تَوَكَّلَ عَلَيْهِ» هر کس به خدا اعتماد داشت به او توکل می‌کند (تمیمی آمدی، ۱۳۶۱، ص ۱۹۸، حدیث ۳۸۵۴) و در حدیثی دیگر اول اعتماد به خدا را شرط دانسته سپس توکل و آرامش را (مَنْ وَتَّقَى بِاللَّهِ اَرَاهُ السُّرُورَ وَمَنْ تَوَكَّلَ عَلَيْهِ كَفَاهُ الْاُمُورَ وَالثَّقَةُ بِاللَّهِ حِصْنٌ لَا يَتَحَصَّنُ فِيهِ اِلَّا مُؤْمِنٌ اَمِين).

هر کس به خدا اعتماد کند خداوند شادمانی نشان می‌دهد و هر کس به او توکل کند کارهایش را کفایت می‌کند. و اعتماد به خدا دژ محکمی است که تنها انسان با ایمان و امانتدار به آن پناه می‌برد (مجلسی، ۱۳۶۱، باب ۲۹، حدیث ۴)

در نتیجه انسان مؤمن به خداوند توکل می‌کند چون به خداوند اعتماد دارد.

۲-۱-۲-۲- مفهوم اعتماد در اصطلاح برون دینی

اعتماد از مهمترین عوامل تقویت کننده روابط انسانی می باشد مؤلفه‌هایی چون حسن ظن، صداقت و وفای به عهد عامل تقویت آن هستند و دروغ، خیانت و سوء ظن پایه‌های اعتماد را می‌شکنند اعتماد تکیه کردن بر فرد دیگری که با میزانی از عدم اطمینان و خطر پذیری توأم باشد شهید مطهری اعتماد را عنصری کلیدی در ارتباطات انسانی دانسته که پیوند دهنده و قوام بخش و تضمین کننده روابط انسانها در تمام سطوح و ابعاد می‌باشد و فرموده: «اعتماد را می‌توان پیمان دو جانبه با